

بسمه تعالی

عنوان : تاثیر فرزند آوری در استحکام خانواده با تاکید بر تفسیر المیزان

نام نویسنده: مرضیه امراللهی^۱

استاد: سرکار خانم رزاقیان^۲

چکیده :

این مقاله به بررسی نقش فرزندآوری در تقویت و استحکام ساختار خانواده با تأکیدی ویژه بر تحلیل ابعاد روانی، عاطفی، اجتماعی، دینی و اخلاقی از منظر تفسیر المیزان می پردازد. هدف پژوهش، تحلیل تأثیر فرزندآوری بر تعاملات خانوادگی، رشد مسئولیت پذیری والدین و ارتقای همبستگی معنوی میان اعضا و همچنین نقش آفرینی اعضای خانواده است. گرد آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و تحلیل محتوای متون تفسیر المیزان انجام شده است. یافته ها نشان می دهد که فرزندآوری علاوه بر افزایش تعهد و مسئولیت پذیری والدین نسبت به یکدیگر، موجب تعمیق ارتباطات معنوی و تقویت بنیان های خانوادگی می شود. تفسیر المیزان فرزندان را به عنوان محور محبت و عامل وحدت در خانواده معرفی کرده که در نهایت باعث استحکام بیشتر خانواده میگردد. نتایج این پژوهش بر اهمیت بالای فرزندآوری در حفظ و تحکیم خانواده با تأکید بر آموزه های دینی و فرهنگی تأکید دارد.

کلید واژه : فرزند، فرزندآوری ، استحکام خانواده ، تفسیر المیزان

مقدمه : «زندگی همراه با سلامتی، خوشبختی، اقتدار و موفقیت آرزوی هر انسان خردمندی است که بخشی از آن در سایه داشتن فرزندان سالم و صالح تامین می شود.» (ملکوتیان، ش ۱۳۹، ص ۱۹۸)
خانواده به عنوان پایه اساسی جامعه و کوچکترین واحد اجتماعی، به طور مستقیم بر سلامت اخلاقی، روانی و اجتماعی اعضا اثرگذار است. رشد جمعیت از طریق فرزندآوری افزون بر اثرگذاری بر پویایی جامعه، نقش بسزایی در تقویت پیوندهای عاطفی و ارتقای مسئولیت پذیری والدین و انسجام اعضای خانواده دارد. مطالعات متعدد نشان داده اند که حضور فرزندان عاملی برای افزایش همبستگی و پایداری روابط خانوادگی است و می تواند به تعمیق حس مسئولیت میان والدین بینجامد. (مقاله نگاهی به فواید و آثار فرزند آوری و فرزند پروری در آموزه های دینی با رویکرد اخلاقی، پناهی ۱۳۹۵، ش ۴۳)

از منظر آموزه های اسلامی، منابع تفسیری چون تفسیر المیزان، فرزند را نه تنها مایه رحمت و برکت الهی، بلکه عنصری آزمایشی و زمینه ساز رشد معنوی خانواده معرفی می کنند. قرآن کریم در آیاتی نظیر آیه ۷۴ سوره فرقان و آیات مرتبط با مفهوم «فتنه» (آزمایش) و «رحمت»، فرزندآوری را عامل تعادل بخشی میان مسئولیت های دنیوی و معنوی خانواده دانسته و اهمیت آن را در استحکام بنیان خانواده تأکید می نماید. (مقاله بررسی تاثیر تعدد فرزند آوری بر استحکام خانواده از منظر قرآن، ۱۴۰۰)

بر اساس پژوهش ها ، فرزند عامل بقا و استمرار والدین ، مایه اقتدار و افزایش نفوذ والدین موجب استحکام روابط والدین، زمینه ساز رضایتمندی والدین، هدیه الهی و فرزند نیرویی در خدمت دین ، با توجه به نیاز جامعه امروزی، مطالعه حاضر می کوشد آموزه هایی راهبردی در تقویت بنیان خانواده از منظر علمی و اسلامی ارائه دهد.

طلبه سطح ۲ حوزه علمیه ریحانه الرسول (ص)، یزد^۱
marziya147@gmail.com

مدرس حوزه علمیه^۲

فرزند: «فرزند عامل اقتدار و بازوی توانای والدین در شرایط سخت زندگی است.» (مقاله آثار فرزند آوری و نقش آن در تحکیم خانواده، نبی زاده، ۱۴۰۴، ش ۵)

فرزند به معنای فردی است که از والدین خود زاده شده و در زیست شناسی به نسل جوان و موجودات زنده اطلاق میشود. فرزندآوری به معنای داشتن فرزند و افزایش نسل است و در فرهنگ ها و دین ها به عنوان امری پسندیده و مهم شناخته میشود. در برخی متون، فرزندآوری معادل با توالد به کار رفته که معنای کلی تری نسبت به تولد دارد؛ تولد بیشتر بر به دنیا آمدن فرزند تأکید دارد و توالد شامل کل فرایند تولید نسل میشود. (مقاله عوامل موثر در شادی خانواده های مذهبی، انصاری، ۹۷، ش ۱۱)

فرزندآوری: فرزندآوری به معنای تولید و داشتن فرزند در خانواده است که یکی از مهم ترین کارکردهای خانواده به شمار می رود و دارای ابعاد مادی، معنوی، عاطفی و اجتماعی است که فرزند می تواند معنابخش زندگی، عامل رشد عقلانیت و هویت دادن به فرد و خانواده باشد. فرزندآوری علاوه بر جنبه زیستی، نقش مهمی در تحکیم روابط خانوادگی و تثبیت زندگی مشترک دارد. (مقاله معنای فرزند و نقش آن در تصمیم گیری برای فرزند آوری، ۱۴۰۲، ش ۸۴۵)

از دیدگاه دینی به ویژه اسلام، فرزند مایه زندگی و یار و یاور انسان است و یادگار و جانشین والدین در دنیا محسوب میشود. اعمال نیک والدین به واسطه فرزندان میتواند به آمرزش و نیکبختی آنان در آخرت منجر شود. (مقاله کنترل نسل و جمعیت از دیدگاه اسلام (اشتیاق ش ۵، ۱۳۹۹، ۶۰)

استحکام خانواده: خانواده به عنوان بنیادیترین نهاد اجتماعی، نقش کلیدی در تربیت و شکل گیری شخصیت افراد دارد. روابط مثبت، حمایت اجتماعی، تعادل نقش ها و وجود فرهنگ و ارزشهای مشترک از عوامل مؤثر در استحکام خانواده هستند. علاوه بر این، شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز بر پایداری خانواده اثرگذارند. (مقاله بررسی مکانیزم تاثیر سرمایه های زندگی اقتصادی زوجین بر میزان استحکام خانواده، افشار کهن و همکاران، ۳۷، شهریور ۱۴۰۰)

تفسیر المیزان: یکی از جامع ترین و معتبرترین تفاسیر شیعی قرآن است که در قرن چهاردهم هجری قمری توسط علامه سید محمدحسین طباطبائی تألیف شده است. اساس کار این تفسیر بر قاعده «تفسیر قرآن به قرآن» است، یعنی آیات قرآن را به کمک سایر آیات قرآن تفسیر می کند. (سایت ویکی شیعه)

ضرورت و اهمیت فرزند آوری :

وجود فرزند در خانواده یکی از نعمت های الهی است که در فطرت بشر نهفته شده است و جزئی از اهداف مقدس ازدواج نیز بقای نسل در قالب فرزند آدمی می باشد. فرزند در خانواده برکات فراوانی را به همراه دارد که از جمله آن ها استحکام خانواده بوده و گرما بخش و موجب صمیمیت در زندگی والدین می شود. (آثار فرزند آوری و نقش آن در تحکیم خانواده، نبی زاده، ۹۹، ش ۵)

از منظر روانشناسی، فرزندآوری باعث ایجاد احساس مفید بودن، افزایش اعتماد به نفس و تندرستی روانی والدین میشود. (مقاله تاثیر فرزندآوری بر خانواده، وبسایت دانشگاه ۱۴۰۴)

پیامبر اسلام به زیادی جمعیت امت خود افتخار میکرد و فرزندآوری را به عنوان سرمایه گذاری معنوی و استمرار نسل توصیه می نمود.

اطلبوا الولد و التمسوه؛ فَإِنَّهُ قُرَّةُ الْعَيْنِ، وَ رِيحَانَةُ الْقَلْبِ

فرزند بخوانید و آن را طلب کنید چرا که مایه روشنی چشم و ریحانه دل است. (بحارالانوار، ج ۱۰۴، ص ۸۴)

در رابطه با استحکام خانواده، تشکیل خانواده و انتخاب همسر به عنوان بهترین راه برای دستیابی به آرامش و پیشرفت مطرح است. شهید مطهری در آثار خود بیان می کند که اسلام به محبت عمیق زوجین اهمیت ویژه ای می دهد و راهکارهایی برای تقویت وحدت در خانواده ارائه کرده است (مطهری، اخلاق جنسی، ۱۳۷۲). انگیزه های اصلی تشکیل خانواده شامل نیازهای جنسی و عاطفی است که باعث جفت طلبی می شوند و استمرار این انگیزه ها به استحکام و پایداری خانواده کمک میکند. (مقاله عوامل استحکام خانواده در فرهنگ قرآن، علوی نژاد، ۱۳۸۶، ش ۴۹)

ابعاد استحکام خانواده :

۱- بعد روانی - عاطفی:

اندیشه فرزند آوری یکی از نشانه های سلامت روانی خانواده محسوب می شود. کودکان به طور طبیعی منبع شادی ولذت در خانواده بوده و باعث سلامت و بهداشت روانی خانواده می گردد. بر این اساس خانواده هایی که صاحب فرزندند بیش از خانواده های بدون فرزند احساس خوشبختی و شادی بیشتری می کنند. (مقاله عوامل موثر در شادی خانواده های مذهبی ، انصاری ، ۱۳۹۷، ش ۱۱) با ورود اولین فرزند به کانون خانواده ، دایره امید ها و آرمان های والدین افزایش می یابد هم چنان که فرزند در مقابل چشمان والدین می بالد و شکوفا می شود بذره های امید، نیاز در دل پدر و مادر جوانه می زند زیرا فرزندان که صحیح تربیت شوند غیر از این که خود آنان مسیر سعادت را در زندگی طی می کنند و باعث افتخار پدر و مادر می گردند در زندگی آینده والدین نقش موثری دارند و از آنان حمایت می کنند. (مقاله فرزند آوری از دیدگاه قرآن و اهل بیت، ۱۴۰۱، ش ۱)

تولد فرزند نشاط ، شادی و امید به زندگی را در خانواده افزایش می دهد و می تواند به کاهش افسردگی و استرس کمک کند. (مقاله تاثیر فرزند آوری بر خانواده ، وبسایت دانشگاه ، ۱۴۰۰)

الإمام زين العابدين عليه السلام: من سعادة المرأة أن يكون متجربة في بلاهه ، و يكون خلطاؤه صالحين ، و يكون له ولد يستعين بهم (الخصال، شيخ صدوق، ص ۱۶۴) از سعادت آدمی است که محل کسب و کارش در شهر خودش باشد و همشایانش صالح باشند و فرزندی داشته باشد که کمک کار او باشد.

یکی از عوامل تحکیم خانواده و هدایایی که خانواده ها می توانند به یکدیگر بدهند ، باهم وقت گذراندن است وقتی خانواده ها برای هم زمان می گذارند موجب شادی و نشاط هم می شوند. فرزند آوری باعث نشاط در خانواده میشود و سلامت روانی افراد خانواده را در پی خواهد داشت. هر گاه خانواده ها که کوچکترین واحد اجتماع هستند ، به طور طبیعی از نشاط و سلامت روانی برخوردار خواهد بود. نشاط در خانواده مولفه هایی دارد که باید مورد توجه قرار بگیرد. از جمله عوامل زیاد شدن نشاط در زندگی مشترک، فرزندآوری است؛ تحقیقات نشان می دهد که وقتی خانواده ها از فعالیت های مشترک لذت می برند کودکان مهارت های اجتماعی و مهمی را یاد می گیرند و عزت نفس بالاتری نیز دارند. همچنین پیوندهای قوی خانوادگی ، رفتار بهتر در کودکان را تشویق کرده و عملکرد تحصیلی آنان را بهتر می بخشد.

قرآن کریم شادابی و نشاط را لازمه زندگی مومنان دانسته و توصیه میکند که مومن باید از نعمتهای الهی لذت برده و شاد باشد (قل بفضل الله و برحمته فبذلك فليفرحوا هو خير مما يجمعون آیه ۵۸ یونس بگو به فضل و رحمت خدا شاد باشند که آن بهتر است از آن چه آنان جمع می کنند).

از جمله اهداف تشکیل خانواده آرامش روانی و تولید مثل است. این اهداف به زوجین انرژی و نشاط میدهد تا به زندگی ادامه دهند. در نتیجه داشتن ثمرات نیکو عامل دلگرمی والدین و تداوم حیات مشترک آنهاست و آرامش بخش زندگی و موجب اعتماد به نفس میشود. (مقاله تحلیل آسیب های تک فرزندی برای والدین با رویکرد دینی و روانشناختی ، هرروی و همکاران ، ۱۳۹۹)

در نگاه قرآن کریم از معجزات خداوند سبحان ایجاد آرامش در آفرینش همسری از جنس اوست و پدید آمدن عشق و رحمت در سایه عنايات الهی تحقق می یابد. یعنی اگر انسان به نظام هستی با نگاهی توحیدی بنگرد همه نظام هستی را تحت قدرت الهی می بیند و آرامش خاصی در او بوجود می آید. خانواده یکی از بارزترین جلوه گاه مودت و رحمت است که از یک طرف دو زوج را به یکدیگر پیوند می دهد و از طرف دیگر باعث می شود که هر دو بویژه زن ، بر فرزندان خردسال خود که در تامین نیازهای حیاتی خویش عاجز و ضعیف اند مهر بورزند و به پناه دادن ، نگهداری ، پوشش ، تغذیه و تربیت آن ها اقدام کنند. (تفسیرالمیزان ، ج ۱۶ ، ص ۲۴۹)

فرزند آوری یکی از مهم ترین نشانه های سلامت روانی و عاطفی خانواده به شمار می آید. حضور کودک در خانواده، به صورت طبیعی منبع شادی، نشاط و امید است و فضای عاطفی خانواده را غنی تر می کند. کودکان با حضور خود موجی از عشق، صمیمیت و شادی را به جمع خانوادگی وارد می سازند و والدین با تماشای بالندگی و شکوفایی فرزندشان، احساس امید و انگیزه بیشتری برای زندگی پیدا می کنند. (مقاله عوامل موثر در شادی خانواده های مذهبی، انصاری، ۱۳۹۷، ش ۱۱۱)

وجود فرزند در خانواده یکی از نعمت های الهی است که در فطرت بشر نهفته شده و جزیی از اهداف مقدس ازدواج نیز بقای نسل در قالب فرزند آوری می باشد. (مقاله آثار فرزند آوری و نقش آن در تحکیم خانواده، نبی زاده، معصومه، ۱۴۰۰، ش ۵)

ارتباط والدین و فرزندان از مهمترین منابع مهر، محبت و همدلی در خانواده به شمار میرود و این پیوندها موجب آرامش خاطر و رضایت عاطفی عمیقی برای والدین میشود. همچنین خانواده هایی که صاحب فرزند هستند معمولاً احساس خوشبختی و رضایت بیشتری را تجربه می کنند و در برابر استرس ها و فشار ها توانایی مقاومت بیشتری دارند. فرزند از یک سو موجب تشخیص و هویت خانواده می شود و از سوی دیگر وجود فرزند یا فرزندان، زمینه ای برای تداوم زندگی مشترک زوجین و سپری سبتر در برابر فروپاشی خانواده به شمار می آید. (مقاله آثار فرزند آوری و نقش آن در تحکیم خانواده، نبی زاده، ۱۴۰۰، ش ۵)

از سعادت آدمی است که محل کسب و کارش در شهر خودش باشد و همنشینانش صالح باشند و فرزندی داشته باشد که کمک کار او باشد. وجود فرزندان در خانواده، موجب امنیت بنیان خانواده از فروپاشی است چون وجود فرزند در کانون خانواده مانع از بروز ناسازگاری ها و طلاق می گردد. هنگامی که زن و مرد دارای فرزندی باشند فرزندان سپر حمایتی را در برابر طلاق برای آن ها فراهم می کنند این سپر حمایتی موجب حفظ و تداوم زندگی زناشویی می گردد. (مقاله آثار فرزند آوری و نقش آن در تحکیم خانواده، نبی زاده، معصومه، ۵، ش ۱۴۰۴) از جهتی فرزند آوری موجب تنوع در زندگی می شود همچنین از عوامل پایداری زندگی داشتن تنوع مناسب است و در مقابل آن یکنواختی موجب ملال، سرخوردگی و تضعیف مناسبات بین اعضای خانواده می گردد. در سایه حضور و تربیت صحیح فرزندان، والدین احساس افتخار، امید به آینده و حمایت را تجربه می کنند. فرزندان آموزش دیده نه تنها خود زمینه ساز سعادت و کمال در زندگی خواهند بود، بلکه در طول سالهای زندگی، حامی معنوی والدین خواهند بود.

نظر علامه طباطبایی در بُعد عاطفی و روانی فرزند آوری با توجه به آیه ۲۱ سوره روم بر اهمیت آرامش و محبت میان زوجین تأکید دارد. این آیه می فرماید خداوند از جنس خود انسان ها همسرانی آفریده تا در کنار هم آرامش بیابند و میان آن ها مودت (دوستی عمیق و محبت قلبی) و رحمت (مهربانی و گذشت) قرار داده است. علامه طباطبایی در تفسیر این آیه بیان می کند که هدف ازدواج و در نتیجه فرزند آوری فراهم آوردن سکون و آرامش روانی است. مودت و رحمت موجود بین همسران، بستری عاطفی-روانی برای رشد شخصیت و آرامش آن ها فراهم می آورد که فرزند نیز در چنین فضای مثبت و سرشار از محبت و مهربانی شکل می گیرد و رشد می کند. به این ترتیب، فرزند آوری نه تنها بار عاطفی مثبت برای والدین بلکه تأثیر عمیقی بر سلامت عاطفی و روانی خانواده دارد. علامه طباطبایی این مودت و رحمت را از مواهب الهی و پایه های اصلی تحکیم خانواده می داند که زمینه ساز محیطی آرام برای فرزندان است. همچنین، مودت غالباً به معنای رابطه متقابل عاشقانه است و رحمت به معنای مهربانی و گذشت یک جانبه که هر دو در کنار هم بستر عاطفی-روانی مناسبی برای زندگی و فرزند پروری فراهم می کند. این رابطه عاطفی بین زوجین که در آیه ۲۱ سوره روم آمده، نشان دهنده اهمیت بعد روانی و عاطفی فرزند آوری در قرآن است که به رشد خانواده در سلامت روان و عاطفه کمک می کند. (تفسیر المیزان، ۲۱ روم، ج ۱۶، ص ۲۵۰)

۲- بعد اجتماعی:

بعد اجتماعی فرزند آوری نقش مهم و تاثیر گذاری در زندگی خانواده و جامعه ایفا میکند. نخستین تأثیر آن، افزایش حس مسئولیت پذیری والدین است. با ورود فرزند به خانواده، زن و شوهر به عنوان مادر و پدر شناخته میشوند و این نقش جدید، معنا و جهت تازه ای به زندگی آنها می بخشد. والدین در خانواده های دارای فرزند، مسئولیت

تربیت و رشد فرزند را عمیقاً درک میکنند و تلاش میکنند بهترین شرایط را برای آینده کودک خود فراهم سازند. (مقاله نگاهی به فواید و آثار فرزند آوری و فرزندپروری در آموزه های دینی با رویکرد اخلاقی، پناهی، ۹۵، ش ۲۱)

فرزندآوری باعث تقسیم نقش ها و مسئولیت ها در خانواده میشود؛ پدر بیشتر به دنبال تأمین معاش و کار در بیرون منزل می رود و مادر با صرف وقت بیشتر به مراقبت و پرورش فرزندان مشغول میشود. این تعادل نقش ها و همکاری والدین باعث ایجاد محیطی گرم، محبت آمیز و امن برای کودکان میشود که پایه یک خانواده سالم و اجتماعی قوی است.

همچنین تولد فرزند، پیوندهای عاطفی بین اعضای خانواده را تقویت میکند. محبت و مراقبت از فرزند، رابطه میان والدین را عمیقتر و صمیمیتر میسازد و موجب نزدیکتر شدن آنها به یکدیگر میشود. این شرایط زمینه ساز افزایش انسجام خانواده و تعلق بیشتر افراد به خانه و خانواده است. از سوی دیگر، خانواده های دارای فرزند به لحاظ اجتماعی فعالتر بوده و روابط اجتماعی مستحکمتری دارند. آنها بیشتر در فعالیتهای اجتماعی و گروهی مشارکت میکنند که این امر باعث تقویت شبکه های اجتماعی و افزایش حمایت متقابل در جامعه میشود. فرزندآوری همچنین فرصتی برای بروز خلاقیت و ارتقاء موفقیت های فردی و خانوادگی فراهم میکند. به طور مثال، هنگامی که از پدر انتظار می رود برای حمایت از خانواده اش از حقوق و منافعشان دفاع کند، روحیه مسئولیت پذیری، ایثار و جوانمردی در او تقویت میشود. به همین ترتیب ملامتها و مشکلات مادرانه در پرورش فرزند، سبب رشد معنوی و به کارگیری بهتر استعدادها و توانمندیهای زنان می شود، به گونه ای که همه ظرفیتهای فردی برای اداره بهتر خانواده و جامعه به فعلیت درمی آید.

در نگاه دینی و اجتماعی، فرزندآوری به عنوان عامل افزایش جمعیت و نیروی اجتماعی تأکید شده است. در آیه ۶۰ سوره انفال بر آماده سازی نیرو و قدرت برای مقابله با دشمنان تأکید شده است و برخی مفسران این آمادگی را به افزایش جمعیت و توان اجتماعی مرتبط دانسته اند. جمعیت بیشتر به عنوان قدرت بازدارنده ای در برابر تهدیدات خارجی عمل میکند و فرزند به عنوان نعمتی الهی، موجب تقویت جامعه و امت اسلامی میشود. (تفسیر المیزان، ج ۹، انفال، ۶۰)

علامه طباطبایی نیز اشاره میکند که حکومت اسلامی بر رعایت حقوق همه افراد مبتنی است و مقابله با دشمنی که منافع جامعه را تهدید میکند، وظیفه همگانی است. برای مقابله با خطرات، باید امکانات و نیروهای دفاعی آماده باشد که بخشی از آن به عهده حکومت است و بخشی نیز به عهده مردم؛ مردم باید از قبل آموزش ببینند و خود را آماده کنند. این آموزش و آمادگی شامل تأمین نیروی انسانی و افزایش جمعیت سالم و مسئول است که فرزندآوری یکی از مهمترین راههای تحقق آن به شمار میرود.

در نتیجه، فرزندآوری نه تنها مسئولیت پذیری و همکاری درون خانواده را تقویت میکند، بلکه به قدرت و انسجام اجتماعی و امنیت ملی نیز کمک میرساند و انسجام مردم را در برابر تهدیدات افزایش میدهد. این کارکرد اجتماعی فرزندآوری موجب شکل گیری جامعه ای پایدار، قدرتمند و هماهنگ میشود که پیشرفت و حفاظت از منافع جمعی

را تضمین می کند. (تفسیر المیزان، ترجمه، ج ۹، ص ۱۵۲)

همچنین آیه ۸۶ اعراف کثرت جمعیت خداپرستان را نوعی نعمت دانسته و فرزندان زیاد را موجب ازدیاد جمعیت خداپرستان و نیروهای کار آمد جامعه می داند. (مقاله ارزش فرزند آوری و افزایش جمعیت از منظر قرآن

کریم، نجفی عمران، ۲۶۷ ش، ۱۴۰۰)

به تعبیر علامه وَ أَعْدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيْلِ... "کلمه "اعداد" به معنای تهیه کردن چیزی است تا انسان با آن چیز به هدف دیگری که دارد برسد، که اگر قبلاً آن را تهیه ندیده بود به مطلوب خود نمی رسید، مانند

فراهم آوردن هیزم و کبریت برای تهیه آتش، و نیز مانند تهیه آتش برای طبخ. و ه "قوة" به معنای هر چیزی است که با وجودش کار معینی از کارها ممکن می گردد، و در جنگ به معنای هر چیزی است که جنگ و دفاع با آن امکان پذیر است، از قبیل انواع اسلحه و مردان جنگی با تجربه و دارای سوابق جنگی و تشکیلات نظامی.

برای نوع انسان کثرت افراد، نعمت بسیار بزرگی است زیرا هرچه بر عدد افراد اجتماعش افزوده شود نیروی اجتماعی اش بیشتر و فکر و اراده و عمل آن قوی تر می گردد. و به دقایق بیشتر و باریک تری از حقایق پی برده در حل مشکلات و تسخیر قوای طبیعت راه حل های دقیق تری را پیدا می کند بنابراین در مساله ازدیاد نسل اینکه عدد افراد بشر به تدریج روبه فزونی می گذارد خود یکی از نعمت های الهی و از پایه های ارکان تکامل بشر است. (تفسیر المیزان، ج ۹، ص ۱۵۰)

برداشت نادرست از قرآن و روایات:

در تفسیر المیزان و منابع اسلامی، فرزندآوری نعمتی الهی و موهبتی ارزشمند برای انسانها شمرده شده است و اصل فرزندآوری به عنوان امری مذموم یا آسیب زا مطرح نیست. اصل موضوع همچنان رعایت اعتدال در تربیت و مدیریت خانواده است. فرزند، وسیله ای برای آزمون الهی به شمار میرود که میتواند منشأ خیر و برکت یا گمراهی باشد. برداشتهای نادرست از آیات قرآن که فرزند را «فتنه» معرفی میکنند، نیازمند تبیین است.

آیه «إنما أموالکم و أولادکم فتنه» (سوره انفال، آیه ۲۸) بیان میکند که فرزندان و اموال وسیله ای برای امتحان و آزمایش الهی هستند، نه به معنای زیان آوری آنها. این نعمتها به سبب اهمیتشان در زندگی انسان، موضوع آزمایش و فتنه اند؛ یعنی والدین باید در برابر این امتحان الهی مراقبت کنند تا منحرف نشوند. بنابراین، فرزندآوری به خودی خود مذموم نیست، بلکه توجه به تعادل و اعتدال در آن بسیار مهم است. اگر فرزندان باعث غفلت از یاد خدا و انحراف گردند، آسیب ایجاد میشود، اما اصل فرزندآوری سرزنش نشده است.

همچنین قرآن فرزندکشی از ترس مشکلات مالی را گناه کبیره دانسته و بر اعتماد به رزق الهی تأکید کرده است (آیه ۱۵۱ سوره انعام). در تفسیر المیزان نیز فرزندکشی یا سقط جنین به بهانه مسائل اقتصادی یا اجتماعی ممنوع و گناه بزرگ محسوب شده است. انسان باید مسئولیت فرزندآوری را بپذیرد و از ترس مشکلات مادی خودداری کند. بنابراین، مشکلات اقتصادی و دشواریهای مالی یکی از موانع فرزندآوری مطرح شده در متون دینی است، اما نگرانی از این مسائل نباید مانع از فرزندآوری شود زیرا خداوند روزی رسان است. آسیبهای فرزندآوری بیشتر ناشی از برداشتهای غلط، شیوه های تربیتی نادرست و غفلت از جنبه معنوی آن است، نه خود فرزندآوری. اصل فرزندآوری نعمتی الهی است که نسل و استمرار جامعه را فراهم میکند، اما باید با اعتدال، مسئولیت پذیری و رعایت تعالیم دینی همراه باشد.

دشواریها و مسئولیتهای تربیتی :

امام سجاد (علیه السلام) در دعای ۲۵ صحیفه سجادیه میفرماید: «اللهم اعنی علی تربیتهم و تأدیبهم و برهم»، که نشاندهنده اهمیت و سختی تربیت فرزندان است. البته این دشواری به معنای منع یا ناامیدی از فرزندآوری نیست، بلکه تأکید بر نیاز به کمک و یاری خداوند در این مسیر مهم است.

سختی تربیت، یک واقعیت انسانی و تربیتی است که باید با صبر، حکمت و توکل همراه شود. امام سجاد (ع) روش تربیت را بر پایه محبت، رفق، مدارا و الگوسازی معرفی میکند که این روشها در کاهش مشکلات تربیتی تأثیرگذارند. این بیان به نوعی هشدار و درخواست کمک است، نه بهانه ای برای ترس یا اجتناب از فرزندآوری. رویکرد تربیتی امام سجاد (ع) حول محوری بودن توحید و عبودیت است که راه را برای والدین روشن میکند. همچنین ایشان مشکلات تربیت را فرصتهایی برای رشد و تربیت میدانند، نه مانعی برای فرزندآوری. این دیدگاه سازنده و مثبت الهامبخش والدین است که باید با تکیه بر آن، مسئولیت بزرگ خود در تربیت فرزندان را به نحو شایسته ایفا کنند. به طور کلی، دشواریها و چالشهای تربیتی نباید باعث انصراف از فرزندآوری شود، بلکه باید به عنوان یادآوری مسئولیتی بزرگ، ضرورت طلب مدد الهی و راهکارهای حکیمانه و مهربانانه در تربیت تلقی گردد که در نهایت به ثمرات انسانی و الهی مطلوب منجر میشود (دعای ۲۵ صحیفه سجادیه، فصلنامه ره توشه، ۱۴۰۰ ش، ۱۳۲). خلاصه اینکه برداشتهای نادرست از آیات و روایات، مشکلات اقتصادی و دشواریهای تربیتی، هیچکدام نباید باعث ترک فرزندآوری شوند بلکه باید با اعتماد به خداوند و رعایت تعالیم دینی و رویکردهای متعادل و حکیمانه، این مسئولیت بزرگ پذیرفته و به بهترین نحو انجام شود.

اسیب های فرهنگی اجتماعی:

یکی از اهداف مهم ازدواج فرزندآوری است تا والدین از لذت مادری و پدری بهره مند شوند، اما امروزه بسیاری از زوجها تولد فرزند را مانعی برای آسایش و راحتی زندگی میدانند و هزینه های مالی فرزندآوری را بسیار بالا میدانند. فراهم کردن امکانات رفاهی و مادی برای فرزندان به صورت افراطی رخ میدهد که این موضوع هزینه ها را سنگینتر کرده و باعث شده خانواده ها تمایل کمتری به افزایش تعداد فرزندان داشته باشند. زندگی مصرف گرا افزایش توقعات رفاهی هزینه های فرزندآوری را بیشتر کرده و خانواده هایی که توانایی مالی کمتری دارند، در مقایسه با خانوادههای مرفه، بیشتر تحقیر می شوند.

علاوه بر مشکلات مالی، داشتن فرزند محدودیتهایی به خصوص برای زنان ایجاد می کند که بعضی از آنها را به ترجیح نداشتن یا کاهش تعداد فرزندان سوق داده است. مردان نیز به دلیل جایگاه تامین کننده مالی، تحت فشار روانی زیادی هستند که افزایش هزینه های زندگی و فرزندآوری باعث کاهش تمایل آنها به داشتن فرزند شده است. اصلترین موانع فرزندآوری ناشی از تغییرات ساختاری، فرهنگی و اجتماعی هستند که شامل موارد زیر می شوند: فردگرایی فزاینده و تغییر در نظام ارزشها: توجه بیشتر به اهداف و نیازهای شخصی و کم رنگ شدن ارزشهای جمعی، مخصوصاً در زنان که بار اصلی فرزندآوری و مراقبت از کودکان را بر دوش دارند، باعث کاهش تمایل به فرزندآوری شده است

تحولات ساختار خانواده: ارتقاء جایگاه زنان، افزایش سن ازدواج، تغییر نگرشها نسبت به نقشها و مسئولیتهای خانوادگی، کاهش نفوذ هنجارهای سنتی و افزایش نرخ طلاق زمینه ساز کاهش تعداد فرزندان شده اند. تأخیر در تشکیل خانواده: به دلیل اهمیت استقلال مالی و تحصیلات بیشتر به خصوص در زنان، ازدواج به تعویق افتاده و این امر منجر به کاهش فرزندآوری شده است. حضور فعال زنان در عرصه های تحصیلی و شغلی و تغییر نگرش آنها نسبت به نقش مادری نیز در این روند مؤثر است.

مشکلات اقتصادی و نبود حمایتهای کافی: نگرانیهای مالی، نبود سیاستهای حمایتی مناسب مثل مراقبت کافی از کودکان و تضمین شغل پس از زایمان به همراه فشار روانی ناشی از تقسیم نابرابر وظایف خانگی، زنان را از فرزندآوری دلسرد کرده است.

فرهنگ مصرف گرایی و توجه زیاد به رفاه مادی فرزندان: افزایش هزینه های فرزندآوری باعث شده خانواده ها نسبت به افزایش تعداد فرزندان تردید داشته باشند و گزینه زندگی کم فرزند یا بدون فرزند به خصوص در میان زنان شاغل پذیرفته شود. (مقاله تحلیل آسیب های تک فرزندی برای والدین با رویکرد دینی و روانشناختی، مرضیه هروی و همکاران ۹۹،)

گرایش به تک فرزندی با افزایش فردگرایی، میزان تحصیلات و مشارکت اجتماعی رابطه مثبت دارد، اما وضعیت اقتصادی خانواده تأثیر معناداری ندارد. این گرایش در میان زنان تحصیل کرده و شاغل بیشتر دیده میشود. این روند میتواند پیامدهای منفی گسترده ای برای جامعه به همراه داشته باشد، از جمله کاهش جمعیت، کاهش قدرت ملی و شکل گیری نسلی با توقعات بالا (مقاله جامعه شناختی تأثیر نوسازی اجتماعی بر گرایش زنان به تک فرزندی، حیدری و همکاران، ش ۲، ۱۴۰۲)

از نگاه دینی و روانشناختی، تک فرزندی معضل شناخته شده است که میتواند بنیان خانواده و جامعه را سست کند. آیات و روایات اسلامی چندفرزندی را رحمت و نعمت الهی دانسته و فرزندآوری را توصیه کرده اند. (انبیا، ۸۴، اسراء) مشکلاتی مانند فشارهای اقتصادی، تربیتی، رفاهی و تجربه دشواریهای فرزند اول ممکن است خانوادهها را به سمت تک فرزندی سوق دهد، اما این رویکرد از دیدگاه دینی و روانشناسی آسیب زا است. در مقابل، فعالیتهای اقتصادی زنان و تحصیلات بالایشان که باعث افزایش حضورشان در جامعه شده، تمایل به فرزندآوری را کاهش داده است.

در رویکرد فردگرایی فمینیستی، جملاتی مانند «زندگی خود را فدا کنیم تا دیگری زندگی کند» یا «رنج را تحمل کنم تا دیگری آسایش یابد» به عنوان رفتاری بیمعنا و فاقد هرگونه محاسبه ارزشی شناخته میشوند. در چنین جامعه ای، حتی یک کودک نیز میتواند آزادی پدر و مادر را محدود کند. در نتیجه، هم زنان فعال و هم نظریه پردازان فمینیست به این باور رسیده اند که برای زندگی شاد و فراهم آوردن فرصتهای برابر شغلی، فرهنگ زندگی بدون فرزند و کنترل مولید باید ترویج شود. (مقاله چالش های اخلاقی فمینیست در فرزند آوری) زنان فعال اقتصادی معمولاً تمایل کمتری به باروری دارند. از سوی دیگر، تحصیلات عالی موجب مشارکت بیشتر زنان در حوزه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شده و بسیاری از آنها ترجیح میدهند جایگزین های دلخواهی

برای فرزندآوری و تربیت کودک، مانند فعالیتهای روزمره و حرفهای، بیابند. امروزه مادران صرفاً به کمیت فرزندان اهمیت نمیدهند، بلکه کیفیت مراقبت، آموزش، تربیت و تأمین رفاه فرزندان اهمیت بیشتری پیدا کرده است. همچنین نگرانی مادران نسبت به آینده فرزندان پیچیدهتر و گستردهتر از گذشته شده است. (مقاله چالش های فرزند آوری زنان شاغل، اسحاق محمد و همکاران ۲۴، ش ۱۳۹۳)

به طور کلی، چالش های فرزندآوری در ایران ترکیبی از تغییرات فرهنگی، ساختاری، اقتصادی و اجتماعی شامل فردگرایی بیشتر، تأخیر در ازدواج، تغییر نقش زنان، دشواریهای تعادل میان کار و خانواده و تقسیم نابرابر وظایف خانگی است. برای رفع این موانع ضرورت دارد که سیاستهای حمایتی جامع طراحی شود تا خانواده ها به ویژه زنان در ابعاد مختلف زندگی همراهی و پشتیبانی شوند.

نتیجه گیری :

این پژوهش با بهره گیری از دیدگاه تفسیر المیزان، تأثیر فرزندآوری بر استحکام خانواده را مورد بررسی قرار داد. یافته ها نشان دادند که فرزندآوری در ابعاد روانی عاطفی، اخلاقی و اجتماعی بر استحکام خانواده موثر است. در بعد روانی عاطفی موجب شادی و نشاط خانواده می شود و امید به زندگی را در خانواده افزایش می دهد. در بعد اجتماعی، نقش مهمی در افزایش حس مسئولیت پذیری والدین دارد و خانواده های دارای فرزند به لحاظ اجتماعی فعالترند همچنین بعد دینی - اخلاقی در رشد و تکامل معنوی والدین و جامعه موثرند. بر اساس آیات قرآن و روایات اسلامی، فرزندآوری نقش مهمی در رسیدن به کمال انسانی و قرب الهی دارد و به عنوان یکی از نعمتهای الهی، حضور فرزندان در خانواده به تقویت پیوندهای عاطفی و انسجام خانوادگی کمک میکند. این نتیجه میتواند مبنای تدوین راهکارهای فرهنگی و آموزشی جهت ارتقای سلامت و پایداری خانواده ها باشد.

منابع:

کتاب:

مطهری، م. اخلاق جنسی، انتشارات صدرا

تحکیم خانواده، محمدی ری شهری، ۱۳۸۹، ج ۱

بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۸۴

الخصال، شیخ صدوق، ص ۱۶۴

مکارم الاخلاق، ص ۴۲۱

بحار الانوار، ج ۷، ص ۱۹۷

کافی، ج ۲، ص ۳

کافی ج ۶، ص ۳

مقالات:

- مقاله نقش فرزندان در خانواده، ملکوتیان، ۱۳۹۴، ش ۱۹۸
- مقاله عوامل موثر در شادی خانواده خانواد های مذهبی، انصاری، ۱۳۹۷، ش ۱۱
- مقاله تاثیر فرزند آوری بر خانواده، وبسایت دانشگاه ۱۰۴
- مقاله کنترل نسل و جمعیت از دیدگاه اسلام، اشتیاق، ح، ش ۱۳۹۹، ۵
- مقاله عوامل استحکام خانواده در فرهنگ قرآن، علوی نژاد، ش ۱۳۸۶، ۴۹
- مقاله روانشناسان در تحکیم خانواده، مجله استاد ۱۴۰۲،
- مقاله بررسی مکانیزم تاثیر سرمایه های زندگی اقتصادی زوجین بر میزان استحکام خانواده، افشار کهن، ش ۱۴۰۰، ۳۷
- مقاله نقش خانواده در استحکام جامعه از منظر رهبری، بنیاد فرهنگی پژوهشی، طباطبایی
- مقاله عوامل موثر در استحکام خانواده از نظر روانشناسی و آموزه های دینی، معتمدی، ر، ۱۳۹۹، ۲۱
- مقاله فرزندآوری از دیدگاه قرآن و اهل بیت، ش ۱۴۰۱، ۸
- مقاله تحلیل آسیب های تک فرزندی برای والدین با رویکرد دینی و روان شناختی، هروی، م و همکاران
- مقاله آثار فرزندآوری و نقش آن در تحکیم خانواده، نبی زاده، ش ۱۴۰۴، ۵
- مقاله نگاهی به فواید و آثار فرزندآوری و فرزند پروری در آموزه های دینی با رویکرد اخلاقی، پناهی، علی احمد، ۹۵، ش ۲
- مقاله ارزش فرزندآوری و افزایش جمعیت از منظر قرآن کریم نجفی، عمران، ش ۱۴۰۰، ۲۶۷
- مقاله راه کار های تربیت معنوی فرزند در محیط خانواده، از دیدگاه اسلام، آیات و روایات، اسلامی نسب و همکاران، ش ۱۴۰۴، ۱۱
- فصلنامه ره توشه ۱۴۰۰، ش ۱۳۲
- مقاله جامعه شناختی تاثیر نوسازی اجتماعی بر گرایش زنان تک فرزندی، حیدری و همکاران ۲، ش ۱۴۰۱،
- مقاله چالش های اخلاقی فمینیست در فرزندآوری از دیدگاه اسلام، کهریزی، حسینی زاده، ۲۴، ش
- مقاله چالش های فرزندآوری زنان شاغل، اسحاقی محمد و همکاران، ش ۱۳۹۳، ۲۴

ترجمه الميزان ، ج ١٥، ١٣، ٩، ١٦، ٢